

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Kinderrechten, ook in de digitale wereld

Liefwaard, T.; Kruip, J.; Hof, S. van der; Pijpers, R.; Kruip, J.

Citation

Liefwaard, T., & Kruip, J. (2024). Kinderrechten, ook in de digitale wereld. In S. van der Hof & R. Pijpers (Eds.), *Essaybundel kinderrechten in de digitale wereld* (pp. 107-120). Den Haag: UNICEF Nederland. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3721554>

Version: Publisher's Version

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3721554>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

UNICEF-ESSAYREEKS
KINDERRECHTEN IN DE
DIGITALE WERELD

unicef
voor ieder kind

ESSAY 8

KINDERRECHTEN, OOK IN DE DIGITALE WERELD

Prof. dr. mr. Ton Liefwaard, hoogleraar Kinderrechten, UNICEF-leerstoel,
Faculteit der Rechtsgeleerdheid, Universiteit Leiden

Drs. Johan Kruip, expert kinderrechten en onderzoek, UNICEF Nederland

Dit essay is onderdeel van de UNICEF-essayreeks over kinderrechten in de digitale wereld. Met deze wetenschappelijk gefundeerde essayreeks beoogt UNICEF Nederland samen met de Universiteit Leiden en Kennisnet meer bewustwording te creëren en handelingsperspectief te bieden, gericht op het veiliger, toegankelijker en rechtvaardiger maken van de digitale wereld voor kinderen. Het VN-Kinderrechtenverdrag is namelijk onverkort van toepassing in de digitale wereld. Kinderen hebben het recht om online veilig en onbezorgd te kunnen spelen, vrienden te kunnen maken, te leren en te ontspannen. Om kinderrechten in de digitale wereld te waarborgen, is veel werk te doen, maar deze essays laten zien dat er voldoende perspectief is.

Kinderrechten, ook in de digitale wereld

Een reflectie op de essayreeks 'Kinderrechten in de digitale wereld'

Auteurs:

Prof. dr. mr. Ton Liefwaard, hoogleraar Kinderrechten, bekleedt de UNICEF-leerstoel, Faculteit der Rechtsgeleerdheid, Universiteit Leiden

Drs. Johan Kruij, expert kinderrechten en onderzoek, UNICEF Nederland

Inhoudsopgave

1. Introductie	3
2. Het belang van kinderrechten	4
3. De uitoefening van kinderrechten	5
4. Kernpunten uit essayreeks	6
5. Conclusie	12
6. Aanbevelingen	13
Referenties	15

1. Introductie

Kinderen hebben het recht om veilig en zonder zorgen te spelen, vrienden te maken, op te groeien, te leren en te ontspannen. Dat recht hebben zij zowel offline als online - twee werelden die sterk verweven zijn. De positieve en negatieve aspecten van digitalisering gaan echter hand in hand.

In dit essay pleiten wij voor het door ontwikkelen van de digitale wereld vanuit een kinderrechtenperspectief. Dit betekent dat enerzijds veel scherper gekeken wordt hoe digitale technologieën op een positieve manier kunnen bijdragen aan het welbevinden en de ontwikkeling van kinderen. Anderzijds is het cruciaal om de schaduwkanten van digitalisering te identificeren, te onderkennen en de risico's zoveel mogelijk in te dammen. Verschillende kinderrechten staan namelijk onder druk, zoals het recht op privacy, het recht op leven en ontwikkeling, het recht op bescherming tegen discriminatie, het recht op spelen en vrije tijd en het recht op bescherming tegen schadelijke content.

Wat vaststaat is dat de digitale wereld leuker, eerlijker, veiliger, leerzamer en kansrijker kan worden ingericht voor kinderen. Het VN-Kinderrechtenverdrag, waarin de rechten van het kind zijn neergelegd en dat voor Nederland juridisch bindend is, vormt hier een leidraad voor. Zo kan ieder kind binnen het Nederlandse Koninkrijk profiteren van, en waar nodig beschermd worden tegen, digitale technologieën. Want kinderrechten zijn niet vrijblijvend.

In 2021 publiceerde het VN-Kinderrechtencomité General Comment nr. 25 over de rechten van kinderen in relatie tot de digitale omgeving. In dit document doet het VN-Kinderrechtencomité aanbevelingen aan landen over hoe kinderrechten het beste kunnen worden gerespecteerd in de digitale leefomgeving van kinderen. Zo stuurt het comité aan op de ontwikkeling van wet- en regelgeving en specifiek beleid rondom kinderrechten en de wijze waarop digitale technologieën impact hebben op de leefwereld van kinderen. Maar het begint met te erkennen dat digitale technologieën op verschillende manieren impact hebben op de rechten van het kind en zowel positief als negatief kunnen uitwerken.

In het eerste deel van dit overkoepelende essay leggen we uit waar kinderrechten voor staan en waarom het zo belangrijk is om kinderrechten in de digitale wereld te waarborgen. Vervolgens wordt, onder verwijzing naar eerder verschenen essays in deze serie, dieper ingegaan op de kinderrechtenkwesties die spelen in de digitale wereld en welke lessen daaruit kunnen worden betrokken. Thema's die worden behandeld zijn de impact van sociale media op de mentale gezondheid, het belang van digitale weerbaarheid en digitale vaardigheden, online bescherming tegen schadelijke content, online seksueel misbruik en het belang van jongerenparticipatie bij het door ontwikkelen van de digitale diensten. Zo verschaft dit essay een dwarsdoorsnede van kinderrechtenkwesties in de digitale wereld van kinderen. Het essay wordt afgesloten met enkele conclusies en aanbevelingen.

2. Het belang van kinderrechten

De rechten van het kind, zoals neergelegd in het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind (IVRK), ook wel VN-Kinderrechtenverdrag en nader uitgewerkt in internationale, Europese en nationale regelgeving en rechtspraak (Kilkelly & Liefwaard, 2019), omvatten een breed palet aan rechten en vrijheden die van belang zijn voor een gezonde en harmonieuze ontwikkeling van ieder kind (preambule bij het Verdrag). Deze rechten en vrijheden zijn onverkort van betekenis voor de digitale leefomgeving van kinderen. Bovendien zijn bepaalde rechten extra van belang voor de digitale wereld. Eerder werden al het recht op privacy, het recht op spel en vrije tijd en het recht op bescherming tegen schadelijke content genoemd. Kinderen hebben daarnaast ook rechten als het recht op onderwijs (art. 28 en 29 IVRK), het recht op gezondheid (art. 24 IVRK), het recht op een adequate levensstandaard (art. 27 IVRK), het recht op een eerlijk proces (art. 40 IVRK) en het recht om te worden beschermd tegen iedere vorm van geweld (art. 19 IVRK) en bepaalde vormen van uitbuiting (economisch, seksueel en anderszins; art. 32 e.v. IVRK). Bij vrijheden moet gedacht worden aan de vrijheid van meningsuiting, met inbegrip van toegang tot informatie (art. 13 IVRK), vrijheid van godsdienst (art. 14 IVRK), vrijheid van vereniging en vreedzame vergadering (art. 15 IVRK) en vrije toegang tot media (art. 17 IVRK).

Het VN-Kinderrechtenverdrag kent vier algemene beginselen (VN-Kinderrechtencomité, 2003) voor de bescherming van kinderrechten - ook wel de basiswaarden. Deze dienen als richtsnoer voor het bepalen van de maatregelen die nodig zijn om de rechten van kinderen te waarborgen, ook in relatie tot de digitale wereld. Daarmee vormen ze een lens waardoor de implementatie van alle andere rechten van het IVRK moet worden bekeken (zie ook General Comment nr. 25). Deze zijn:

1. ieder kind moet in dezelfde mate en vrij van onge-rechtvaardigd onderscheid kunnen profiteren van zijn rechten (art. 2 IVRK);
2. bij alle maatregelen die kinderen betreffen moeten de belangen van het kind een eerste overweging vormen (art. 3 lid 1 IVRK);
3. het recht op leven en ontwikkeling wordt bij ieder kind gerespecteerd (art. 6 IVRK);

4. ieder kind het recht heeft om zijn mening te geven over besluiten die kinderen, in algemene of individuele zin, raken, waarbij aan die mening passend belang moet worden gehecht (art. 12).

De rechten van het kind dienen in belangrijke mate om de belangen van het kind te beschermen. Andersom wordt ook aangenomen dat de rechten van het kind niet ter zijde mogen worden geschoven met een beroep op het belang van het kind (General Comment nr. 14, par. 4). Welke belangen precies spelen is sterk afhankelijk van de specifieke context, al heeft het VN-Kinderrechtencomité wel een aantal aspecten genoemd die zwaar wegen. Denk hierbij aan de identiteit van het kind, de relatie met ouders en familie, zorg voor en bescherming van het kind, veiligheid, het recht op gezondheid, het recht op onderwijs en de stem van het kind (General Comment nr. 14, par. 52 e.v.). Het laatste punt raakt aan het vierde algemeen beginsel en betekent dat kinderen inbreng moeten kunnen hebben wanneer er een belangenafweging wordt gemaakt die over hen gaat.

Verder wijst het VN-Kinderrechtencomité in General Comment nr. 25 op de vele kansen die kinderen online worden geboden. Tegelijkertijd kunnen de belangen en rechten van het kind in het geding komen op het moment dat kinderen onvoldoende beschermd worden - bijvoorbeeld tegen schadelijke content, uitbuiting of inbreuken op privacy, of omdat zij onvoldoende gebruik kunnen maken van digitale mogelijkheden, zoals in relatie tot onderwijs, gezondheidszorg, spel en ontwikkeling. Het Comité roept verdragsstaten daarbij op om voldoende oog te hebben voor kwetsbare groepen kinderen, waaronder kinderen met een handicap, kinderen die gescheiden zijn van hun ouders, kinderen die met justitie in aanraking komen (als verdachte of als slachtoffer) of migrantenkinderen. Daarbij is van belang om te onderkennen dat de digitale wereld in eerste instantie niet is ontworpen voor kinderen, maar wel een belangrijke rol speelt in hun leven. Verdragsstaten, waaronder Nederland, dienen om die reden te waarborgen dat bij alle maatregelen rondom het voorzien in, regelen, ontwerpen, managen en gebruiken van de digitale omgeving, het belang van elk kind voorop staat (General Comment nr. 25, par. 12 e.v.).

3. De uitoefening van kinderrechten

Hoewel de rechten en vrijheden toekomen aan het kind, is hij in juridische en praktisch zin vaak afhankelijk van anderen bij de uitoefening van rechten. Kinderen worden doorgaans vertegenwoordigd door hun ouders of andere wettelijk vertegenwoordigers. De positie van ouders is daarom belangrijk voor de verwezenlijking van kinderrechten en de reden waarom het VN-Kinderrechtenverdrag de positie van ouders uitdrukkelijk beschermt (art. 18 lid 1 en art. 27 lid 3 IVRK; zie ook art. 5 IVRK). De overheid moet in de eerste plaats ouders helpen bij hun verantwoordelijkheid ten opzichte van hun kind. Van ouders wordt verwacht dat zij de belangen van hun kind zien als hun allereerste zorg (art. 18 lid 1 IVRK). Wanneer de rechten en belangen van het kind echter in het geding zijn of kunnen zijn, heeft de overheid het recht en de verantwoordelijkheid om een kind, al dan niet preventief, te beschermen. In het uiterste geval kan dit betekenen dat een kind tegen zijn ouders moet worden beschermd.

Ouders en opvoeders in bredere zin spelen ook een wezenlijke rol in de mate waarin en wijze waarop kinderen omgaan met digitale technologieën. Het belang van het kind zou daarin leidend moeten zijn voor ouders. De primaire rol van de overheid is om ouders daarin te ondersteunen, bijvoorbeeld door goede voorlichting. Tegelijkertijd mag van de overheid verwacht worden dat zij de belangen van kinderen beschermt, wat kan vragen om wet- en regelgeving of zelfs bepaalde interventies om kinderen te beschermen tegen keuzes van hun ouders.

Verder bepaalt het VN-Kinderrechtenverdrag dat naar mate een kind zich meer ontwikkelt, er meer ruimte moet komen voor de autonomie van het kind. Artikel 5 van het VN-Kinderrechtenverdrag bepaalt dat ouders zich rekenschap moeten geven van de zich ontwikkelende vermogens van het kind. Dit betekent dat naarmate een kind ouder wordt en zich verder ontwikkelt, er meer rekening moet worden gehouden met zijn wensen en behoeften. Dit geldt ook als een opdracht aan de overheid en professionals. In regelgeving, beleid en praktijk moet rekening worden gehouden met verschillen tussen kinderen. Dit beïnvloedt bijvoorbeeld hoe er wordt omgegaan met jonge en oudere kinderen en welke mate van bescherming passend wordt geacht. Maar ook

vragen als in hoeverre kinderen kunnen participeren in besluitvorming of hebben zij het recht om wel of niet in te stemmen met bepaalde beslissingen of toestemming te geven voor bepaalde handelingen, dienen te worden belicht vanuit het concept van de groeiende autonomie van het kind (General Comment nr. 25, par. 86.). Natuurlijk dient hierbij de specifieke context van de digitale leefomgeving in beeld te komen. Sommige aspecten vragen om meer bescherming, terwijl andere juist meer gaan over het erkennen van autonomie en het bieden van kansen. En ook ouders en opvoeders zouden geholpen moeten worden in het vinden van een juiste balans tussen beide (General Comment nr. 25, par. 86.).

De bescherming van kinderrechten in de digitale leefomgeving vraagt om een genuanceerde aanpak, waarbij de rechten en belangen van alle kinderen scherp voor ogen worden gehouden en ook kinderen zelf moeten worden betrokken. De vraag hoe kinderrechten te waarborgen moet ook gesteld worden, omdat de Nederlandse overheid de rechten en belangen van kinderen dient te beschermen door middel van wetgeving, beleid en andere maatregelen (art. 4 IVRK). Het gaat daarbij in de eerste plaats om het eigen handelen van de overheid op rijks- of ander niveau - waaronder ook het uitvoeren van overheidstaken door anderen, zoals in het onderwijs en in de (jeugd) zorg. Daarnaast is de overheid verplicht voorwaarden te scheppen voor de bescherming van kinderrechten bij het handelen van niet-statelijke actoren, zoals het bedrijfsleven, maatschappelijke organisaties en ook ouders en opvoeders (General Comment nr. 16).

Deze essayreeks laat treffend zien dat bij diverse thema's die raken aan de digitale leefomgeving van kinderen juist ook niet-statelijke actoren een belangrijke rol spelen. Deze actoren hebben bovendien niet per se de rechten en belangen van kinderen voor ogen, of kunnen deze mogelijk niet overzien. Overheidsbeleid is dan ook noodzakelijk - niet alleen om kennis en bewustwording te vergroten, maar ook om randvoorwaarden en grenzen te stellen waar kinderrechten in het geding kunnen komen. Omdat het juridisch kader voor de bescherming van kinderrechten niet vrijblijvend is, kan de overheid op deze verantwoordelijkheid worden aangesproken.

4. Kernpunten uit essayreeks

In dit hoofdstuk behandelen we in vogelvlucht de kinderrechtenkwesties uit de [eerder gepubliceerde](#) essays van UNICEF Nederland rondom kinderrechten.

Essay 1: Digitale inclusie

In het essay “Kinderen online: digitale inclusie als fundamenteel recht” (Deursen, 2023) worden vier fasen van toe-eigening van technologie gedefinieerd die tezamen zorgen dat de digitale omgeving toegankelijk is voor alle kinderen:

- **Fase 1:** Kinderen ontwikkelen een positieve attitude ten opzichte van een medium of platform en de motivatie om ook gebruik te maken van dit medium.
- **Fase 2:** Kinderen beschikken over internetapparaten en -verbindingen. Voor kinderen uit gezinnen met een laag inkomen is dit geen vanzelfsprekendheid.
- **Fase 3:** Kinderen beschikken over digitale vaardigheden om de digitale wereld toe te kunnen eigenen. Het gaat dan om vaardigheden in het praktische gebruik van digitale toepassingen.
- **Fase 4:** Kinderen zijn in staat om online bewuste keuzes te maken.

Dit essay gaat in de kern over het recht van ieder kind om in dezelfde mate en vrij van ongerechtvaardigd onderscheid te kunnen profiteren van zijn rechten (art. 2 IVRK). Van Nederland mag worden verwacht dat het waarborgt dat alle kinderen ‘gelijke en effectieve toegang hebben tot de digitale omgeving ‘op manieren die voor hen betekenisvol zijn’ (General Comment nr. 25, par. 9). Daarmee komt ook het recht op onderwijs in beeld, om kinderen digitaal vaardig te maken (General Comment nr. 25, par. 104). Het essay stelt vast dat in Nederland momenteel geen sprake is van digitale inclusie en verschaft diverse handvatten om digitale uitsluiting te voorkomen.

Essay 2: Schadelijke content

In het essay “Het recht op bescherming tegen schadelijke content, ook op social media” (Van Stormbroek, 2023) wordt benadrukt dat kinderen via berichtgeving op sociale media continu het risico lopen dat ze worden geconfronteerd met schadelijke content:

- Eén op de vijf tieners ziet weleens nare of heftige filmpjes op sociale media als TikTok of Instagram. Het gaat dan bijvoorbeeld om geweld tegen dieren, extreem geweld zoals massaexecuties, beelden van zelfverminking en eetstoornissen.
- Algoritmen maken de kans dat kinderen worden geconfronteerd met schadelijke content groot. Heftige of extreme inhoud heeft namelijk meer kans om ‘viral’ te gaan.
- Voor ouders en andere opvoeders is het bijna een onmogelijke opgave om hun kind zonder schadelijke content te laten opgroeien. Zij hebben onvoldoende zicht op het aanbod van content dat kinderen dagelijks krijgen voorgeschoteld op sociale media.
- Om kinderen te beschermen tegen schadelijke beelden online moet er volgens Van Stormbroek een kijkwijzer komen voor informatie op sociale media.

De inzichten uit dit essay helpen kinderen beter te beschermen tegen content die hun belangen en daarmee hun ontwikkeling van kinderen kunnen schaden. Het raakt daarmee aan een van de algemene kinderrechtenbeginselen, het recht op leven en ontwikkeling (art. 6 IVRK), en aan andere rechten zoals het recht op gezondheid (art. 24 IVRK). Het VN-Kinderrechtencomité benadrukt dat landen die zich hebben aangesloten bij het VN-Kinderrechtenverdrag alle passende maatregelen moeten nemen om risico’s voor kinderen als deze af te wenden (General Comment nr. 25, par. 14). Een kijkwijzer zoals in dit essay voorgesteld in een voorbeeld van een dergelijke maatregel General Comment nr. 25, par. 55). Bescherming in de digitale omgeving zou verder nauw verbonden moeten zijn met de bescherming van belangen van kinderen binnen de samenleving in bredere zin, waarbij ook oog is voor kwetsbare groepen kinderen (General Comment nr. 25, par. 25 en 26).

Essay 3: Data in de klas

In het essay “Data in de klas: een pleidooi voor meer vrije ruimte in het onderwijs” (Pijpers, Bomas, Dondorp & Kerssens, 2023) laten de auteurs zien dat het onderwijs steeds meer ingebed is in een digitale infrastructuur die draait op de data van gebruikers:

- Met krachtige digitale analysetools worden leerlingen intensief in hun ontwikkeling, interacties en welbevinden gevolgd.
- Datagedreven onderwijs kan kinderrechten versterken. De verzamelde data is een aanvullende informatiebron die leraren en leerlingen helpt om meer grip op het leerproces te krijgen, de kwaliteit van het leerproces kan vergroten en het recht op onderwijs en ontwikkeling kan ondersteunen.
- Datagedreven onderwijstechnologie kan kinderrechten onder druk zetten. Denk aan het recht op privacy en gegevensbescherming (art. 16 IVRK) en het recht op spelen en vrije tijd (art. 31 IVRK).
- De auteurs van het essay pleiten ervoor dat er méér vanuit kinderrechten wordt gekeken naar data-gedreven onderwijstechnologie.
- Een belangrijke vraag daarbij is wat de *dataficering* van het onderwijs betekent voor de vrije ruimte van kinderen in een digitale omgeving.

Dit essay laat treffend zien dat digitale technologieën kunnen bijdragen aan de verwezenlijking van kinderrechten, maar ook een bedreiging kunnen zijn. Professionals, en ook ouders en kinderen, zouden zich daarvan bewust moeten zijn. Het essay laat ook zien dat er nog belangrijke vragen openliggen en onderstreept het belang van de ontwikkeling van ‘evidence-based’ beleid voor het onderwijs waarin kinderrechten verankerd zijn (General Comment nr. 25, par. 103).

Essay 4: Sociale media en mentale gezondheid

In het essay “Schermgeluk en Schermverdriet” (Valkenburg, Van der Wal, Beyens, 2023) wordt beschreven dat jongeren zelf bewust zijn van zowel de positieve kanten als negatieve kanten van sociale media:

- Sociale media worden vaak als oorzaak gezien voor de verslechterde mentale gezondheid onder jongeren. Dit geldt in het bijzonder voor meisjes.
- Deze gedachte is mede gevormd omdat het snel toenemende gebruik van sociale media het afgelopen decennium gepaard ging met een verslechterde mentale gezondheid onder jongeren.
- Vrijwel alle studies laten een kleine invloed van sociale media op het welzijn van jongeren zien.
- Jongeren die offline in een kwetsbare positie verkeren, lopen ook online een vergroot risico op mentale gezondheidsschade. Voor deze jongeren geldt dat ze door sociale media een verhoogd risico hebben op depressie, angstsymptomen, angst om dingen te missen en eenzaamheid.

Verschillende kinderrechten komen in beeld bij dit essay, waarbij het recht op mentale gezondheid (art. 24 IVRK) het meest in het oog springt. De bevindingen laten zien dat aandacht voor jongeren in een kwetsbare positie extra belangrijk is om het vergrootte risico op mentale gezondheidsschade te beperken. Van de overheid mag worden verwacht hier specifieke aandacht voor te hebben (General Comment nr. 25, par. 84 en 25).

Essay 5: Digitale weerbaarheid

In het essay “Digitale weerbaarheid: een pleidooi voor participatie van kinderen” (Rozendaal & De Jong, 2023) is te lezen dat het belangrijk is dat kinderen in staat zijn om weerbaarheidsstrategieën toe te passen om op een gezonde manier gebruik te maken van sociale media. Factoren die samenhangen met digitaal weerbaarheid van kinderen zijn media-gerelateerde kennis en vaardigheden, cognitieve vaardigheden (executieve functies) en de motivatie om gezond online gedrag te vertonen. De auteurs pleiten voor het betrekken van kinderen in de ontwikkeling van effectieve interventies en beleid en raken daarmee aan een van de fundamenteën van kinderrechten, het recht op betekenisvolle participatie (art. 12 IVRK) (General Comment nr. 25, par. 18. & General Comment nr. 12).

Essay 6: Online seksueel misbruik

In het essay “Kinderrechten en online seksueel misbruik en uitbuiting van kinderen” (Gerkens & Witting, 2024) reflecteren de auteurs op de wet- en regelgeving gericht op het beschermen van kinderen op online seksueel misbruik en uitbuiting:

- In een voorgenomen verordening van de Europese Unie staat dat aanbieders van digitale diensten bekend en nieuw kinderpornomateriaal moeten verwijderen. Ook kunnen aanbieders verplicht worden om technologieën te gebruiken om mogelijke daders op te sporen die kinderen benaderen om hen seksueel te misbruiken.
- Voorstanders zien hierin een belangrijke stap om aanbieders van digitale diensten verantwoordelijk te stellen voor hun rol in de aanpak van online kindermisbruik.
- De auteurs zijn bezorgd dat kinderrechten worden geschonden als particuliere en overheidsactoren voortdurend inzicht hebben in de privégesprekken van adolescenten, met inbegrip van seksuele uitingen. Terwijl dit juist hoort bij een gezonde seksuele exploratie.
- Kinderen en adolescenten moeten begeleid worden in hun online seksuele gedrag met de juiste voorlichting en ondersteuning. Voor een effectieve strijd tegen online seksueel misbruik van kinderen moeten maatregelen op maat worden genomen die alle mensenrechten respecteren.

Niet alleen laat dit essay zien dat kinderrechten in toenemende mate ook door Europese regelgeving worden bepaald, het wijst lezers ook op de mogelijke spanning tussen verschillende kinderrechten. De bescherming van kinderen tegen seksuele uitbuiting is een groot goed. Tegelijkertijd laten de zorgen van de auteurs zien dat andere rechten in het geding kunnen komen en dat een brede strategie nodig is met als doel alle rechten en vrijheden van kinderen scherp in beeld te houden (General Comment nr. 25, par. 24 e.v.).

Essay 7: Recht op spel en bescherming tegen economische uitbuiting

In het essay “Naar een betere bescherming van de rechten van het kind als spelende consument” (Van der Hof, 2024) wordt ingegaan op het recht op bescherming tegen online economische exploitatie van kinderen (art. 32 IVRK) en het recht op vrij spel (art. 31 IVRK). Kinderen lopen aanzienlijke risico's als consumenten van digitale diensten. Achter het voor kinderen aantrekkelijke, speelse en vermakelijke karakter van digitale diensten gaan verdienmodellen schuil. Op slimme wijze wordt gebruik gemaakt van (mogelijk) oneerlijke of schadelijke handelspraktijken voor kinderen, zoals:

- Het doen van microtransacties tijdens het spelen van gratis computerspellen.
- Het gebruik van virtuele valuta, waardoor de speler zich mogelijk niet meer bewust van de werkelijke kosten.
- Op gokken gelijkende spelelementen in games, zoals de loot box. Dit is een virtuele schatkist die spelers kunnen kopen of na langdurig spel winnen. Bij opening levert dit een willekeurige beloning op.
- Gepersonaliseerde online content en advertenties op basis van data en algoritmes om economisch gewin te maximaliseren.

Dit essay draagt bij aan de bewustwording ten aanzien van de impact van digitale diensten op rechten van kinderen. Dit is noodzakelijk om kinderen effectief te beschermen, als consument en natuurlijk ook als kind met eigen rechten en vrijheden. Ook hier zal telkens een balans moeten worden gevonden tussen toegang tot digitale spelmogelijkheden en bescherming tegen oneerlijke of zelfs schadelijke praktijken. De overheid speelt hierin een cruciale rol (General Comment nr. 25, par. 111).

5. Conclusie

Digitalisering is - mede door het dagelijkse gebruik van toepassingen als computers, mobieltjes, tablets, digiborden, game consoles en VR-headsets - een integraal onderdeel van het leven van kinderen. Kinderen maken zich online vaardigheden eigen die cruciaal zijn voor de toekomst. Zo worden sociale contacten opgedaan en onderhouden in de digitale wereld, spiegelen zij zich aan rolmodellen en zorgt het voor vermaak.

Om kinderrechten in de digitale wereld beter te waarborgen is het van belang dat kinderen en opvoeders in de eerste plaats (1) toegang hebben tot de digitale wereld, weten hoe ze op een gezonde en veilige manier kunnen bewegen in die wereld en hier passend afhankelijk van hun leeftijd en ontwikkeling in worden ondersteund. Daarnaast is het van belang dat er (2) effectieve wet- en regelgeving is en wordt gehandhaafd die kinderen beschermt tegen praktijken waarbij hun rechten verwaarloosd worden, onder druk komen te staan of zelfs worden geschonden. Dit vindt steun in de aanbevelingen van het VN-Kinderrechtencomité in General Comment nr. 25.

1. Het is van belang dat alle kinderen ongeacht hun achtergrond of persoonskenmerken op een gezonde en veilige manier kennis en ervaringen kunnen opdoen in de digitale wereld. Met het oog op de snel toenevende digitalisering van de samenleving moeten kinderen hier stevig bij worden ondersteund. Dat geldt in het bijzonder kinderen die in de offline wereld om wat voor reden dan ook kwetsbaar zijn. Ten eerste door digitale toepassingen net als andere maatschappelijke voorzieningen toegankelijk te maken voor alle kinderen. Ten tweede door kinderen vaardigheden bij te brengen die nodig zijn om op een gezonde manier gebruik te maken van digitale diensten. En ten derde door de digitale weerbaarheid te vergroten. De directe omgeving van kinderen is daarbij cruciaal. Kinderen moeten ondersteund worden door ouders,

maar ook anderen, zoals leerkrachten. Daarbij is wel van belang om rekening te houden met 'de zich ontwikkelende vermogens van het kind'. Naar mate een kind ouder wordt en zich verder ontwikkelt, moet er meer rekening worden gehouden met zijn wensen en behoeften. Dit geldt ook als een opdracht aan de overheid en professionals.

2. Ten aanzien van een aantal kwesties is behoefte aan adequate wet- en regelgeving (al dan niet in Europees verband) die de digitale wereld veiliger kan helpen maken. Ook moet worden ingezet op het beter handhaven van bestaande wetgeving. Alle kinderen en in het bijzonder kinderen in een kwetsbare positie hebben het recht beschermd te worden tegen seksueel misbruik, schadelijke content, discriminatie en economische exploitatie. Te vaak wordt de verantwoordelijkheid voor die bescherming bij de gebruiker (het kind en opvoeder) neergelegd. Naleving en handhaving van wet- en regelgeving is cruciaal voor het creëren van een veilige digitale omgeving voor kinderen in games, op sociale media of andere platforms.

De essays in deze serie laten zien dat het waarborgen van kinderrechten in de digitale wereld om voortdurende aandacht vraagt. Negatieve en positieve aspecten gaan vaak hand in hand en corresponderen met een behoefte aan zowel bescherming als toegang en participatie. Of zoals verwoord in het essay "Schermgeluk en Schermverdriet" (Valkenburg, van der Wal, Beyens, 2023), het is een tweesnijdend zwaard. Het reguleren van de digitale wereld gaat gepaard met dilemma's. Zo kan data-gedreven onderwijstechnologie kinderen ondersteunen in hun leerproces, maar neemt deze dataficering ook vrije leerruimte in. Europese wetgeving beoogt online kindermisbruik beter aan te pakken. Tegelijkertijd kan deze wetgeving de deur openzetten naar inbreuken op de privacy jongeren en anderen.

6. Aanbevelingen

Aanbeveling 1: Borg kinderrechten in de digitale wereld

- In aanvulling op de Digital Services Act (DSA) is het waardevol voor aanbieders van digitale diensten om een Kinderrechten Impact Assessment (KIA) uit te voeren wanneer hun dienst kan worden gebruikt door kinderen, of mogelijk een impact op hen heeft.
- Gebruik het VN-Kinderrechtenverdrag als fundament bij het ontwikkelen van de kerndoelen van het vernieuwde curriculum voor het primair - en voortgezet onderwijs rondom digitale geletterdheid. Dit draagt bij aan de kwaliteit van de lesinhoud en zorgt ervoor dat kinderen kennis opdoen over hun rechten, ook in de digitale wereld.

Aanbeveling 2: Luister naar kinderen

- Politici, bestuurders en beleidsmakers moeten luisteren naar de ervaringen van kinderen en jongeren, zodat rekening kan worden gehouden met hun zorgen, wensen en verwachtingen bij het maken van beleid en regelgeving en het ontwikkelen van technologie. Zo wordt een van de meest basale behoeften van kinderen erkend - het gevoel inspraak en invloed te hebben. Deze basisbehoefte is volgens het VN-Kinderrechtenverdrag bovendien een fundamenteel recht.
- Borg de stem van jongeren op het terrein van digitalisering op een representatieve en structurele wijze in het beleidsproces op lokaal, regionaal, landelijk en Europees niveau.
- Reik kinderen middelen aan om verwaarlozing of schendingen van hun rechten in de digitale wereld aan de orde te stellen. Kinderen moeten de mogelijkheid hebben om de overheid aan te spreken op haar verantwoordelijk voor de implementatie en bescherming van kinderrechten in de digitale wereld. Hierbij kan gedacht worden aan toegang tot effectieve en kindvriendelijke rechtsmiddelen voor slachtoffers van schendingen van kinderrechten (General Comment nr. 25, par. 43 e.v.). Dit kan bijvoorbeeld samen met andere slachtoffers via collectieve acties. Hier is een rol weggelegd voor toezichthouders, zoals de Autoriteit Persoonsgegevens en de Kinderombudsman.

Aanbeveling 3: Versterk digitale vaardigheden, veerkracht en inclusie

- Bestrijd digitale ongelijkheid en organiseer specifieke aandacht voor de behoeften van kinderen in een kwetsbare positie bij aanpakken die beogen de digitale vaardigheden van kinderen te versterken. Met name voor kinderen die opgroeien in een thuissituatie met weinig financiële middelen en kinderen met een verstandelijke beperking is dit van belang. Maar ook andere groepen kinderen verdienen aandacht.
- Hanteer een multi-stakeholder benadering bij het ontwikkelen van interventies die digitale ongelijkheid bestrijden. Denk aan beleidsmakers, bestuurders, politici, scholen, ICT-industrie en software- en contentuitgevers, maar ook kinderen en ouders.
- Ondersteun als overheid ouders en scholen bij de digitale opvoeding van kinderen. Dat kan door zowel scholen als ouders duidelijke richtlijnen aan te bieden.

Aanbeveling 4: Bescherm kinderen online

- Stimuleer leeftijdsgeschikt ontwerp van digitale diensten. Op deze manier wordt bij het ontwerp van een app of game standaard rekening gehouden met wat geschikt is voor kinderen. Hierdoor zijn de rechten en het welzijn van kinderen integraal onderdeel van het ontwerp. Er zijn verschillende gedragscodes en standaarden die richting geven aan het implementeren van een leeftijdsgerichte ontwerpaanpak door bedrijven, waaronder de Code Kinderrechten in Nederland en het CENELEC Age Appropriate Digital Services Framework op Europees niveau (CEN-CENELEC 2023; IEEE 2021).
- Maak de sociale media platformen verantwoordelijk voor het voorkomen dat kinderen in aanraking komen met mogelijk schadelijke inhoud - en zie daarop toe. Zorg ervoor dat kinderen en ouders op een onafhankelijke, transparante wijze informatie krijgen over de inhoud van video's. Zorg ervoor dat die informatie aansluit bij de behoeften van kinderen en ouders.
- Schep ruimte door terughoudend te zijn met het digitaal vastleggen van de ontwikkeling van leerlingen. Zorg ervoor dat schoolleiders en leraren met een bredere blik kijken naar digitale technologie.
- Begeleid kinderen in een gezonde seksuele ontwikkeling, offline én online. Voorlichting zorgt ervoor dat kinderen gezonde en bewuste seksuele keuzes kunnen maken in hun off- en online omgeving.
- Onderzoek hoe de naleving van bestaande wet- en regelgeving op nationaal en Europees niveau kan worden verbeterd. En monitor bij nieuwe technologische ontwikkelingen of wetgeving nog de beoogde bescherming biedt.
- Gebruik toegankelijke, inclusieve en privacy-vriendelijke leeftijdscontrolemethoden. Voorbeelden zijn er, maar de introductie ervan blijft achter. Hier ligt een taak voor de overheid om de ontwikkeling, het gebruik en de acceptatie van leeftijdsverificatie te stimuleren.

Met deze essayreeks is beoogd om wetenschappelijke kennis te delen en handvatten aan te reiken om de rechten van kinderen in hun digitale leefomgeving te onderkennen en beter te waarborgen. Het gaat om een gezamenlijke verantwoordelijkheid, waarbij van de overheid een leidende rol mag worden verwacht. Verder kunnen ouders, opvoeders, onderwijs, professionals en het bedrijfsleven een verschil maken. Het actief betrekken van kinderen en jongeren staat daarbij centraal.

Referenties

CEN and CENELEC (2023), [Age appropriate digital services framework](#), CEN-CENELEC Workshop Agreement – CWA 18016:2023.

Deursen, A., van (2023), [Kinderrechten online: Digitale inclusie als fundamenteel recht](#), in: UNICEF-essayreeks kinderrechten in de digitale wereld, UNICEF Nederland, Universiteit Leiden en Kennisnet.

Gerkens, A. & Witting, S.K. (2024), [‘Kinderrechten en online seksueel misbruik en uitbuiting van kinderen’](#), in: UNICEF-essayreeks kinderrechten in de digitale wereld, UNICEF Nederland, Universiteit Leiden en Kennisnet.

Hof, S., van der (2024), [‘Naar een betere bescherming van de rechten van het kind als spelende consument’](#), in: UNICEF-essayreeks kinderrechten in de digitale wereld, UNICEF Nederland, Universiteit Leiden en Kennisnet.

IEEE Consumer Technology Society, Standards Committee (2021), [IEEE Standard for an Age Appropriate Digital Services Framework Based on the 5Rights Principles for Children](#), 9 November 2021

Kilkelly U. & Liefwaard, T. (2019), [‘International Children’s Rights: Reflections on a Complex, Dynamic, and Relatively Young Area of Law’](#), in: Kilkelly, U., Liefwaard, T. (eds), International Human Rights of Children. International Human Rights, Springer, Singapore.

Pijpers, R., Bomas, E., Dondorp, L. & Kerssens, N. (2023), [‘Data in de klas: Een pleidooi voor meer vrije ruimte in het onderwijs’](#), in: UNICEF-essayreeks kinderrechten in de digitale wereld, UNICEF Nederland, Universiteit Leiden en Kennisnet.

Rap, S.E., Schmidt E., & Liefwaard, T. (2020), [“Safeguarding the Dynamic Legal Position of Children: A Matter of Age Limits?”](#), Erasmus Law Review, 1, 4-12.

Rozendaal, E. & Jong, Ch., de (2024), [‘Digitale weerbaarheid: een pleidooi voor participatie van kinderen’](#), in: UNICEF-essayreeks kinderrechten in de digitale wereld, UNICEF Nederland, Universiteit Leiden en Kennisnet.

Stormbroek, T., van (2023), [Het recht op bescherming tegen schadelijke content, ook op social media](#), in: UNICEF-essayreeks kinderrechten in de digitale wereld, UNICEF Nederland, Universiteit Leiden en Kennisnet.

Valkenburg, P.M., Wal, A. & van der, Beyens, I. (2023), [Schermgeluk en schermverdriet: De invloed van social media op de mentale gezondheid van jongeren’](#), in: UNICEF-essayreeks kinderrechten in de digitale wereld, UNICEF Nederland, Universiteit Leiden en Kennisnet.

VN-Kinderrechtencomité (2003), General Comment No. 5. General measures of implementation of the Convention on the Rights of the Child (arts. 4, 42 and 44, para. 6), VN. Doc. CRC/GC/2003/5.

VN-Kinderrechtencomité (2009), General Comment No. 12. The right of the child to be heard, VN Doc. CRC/C/GC/12.

VN-Kinderrechtencomité (2013), General Comment No. 14 on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (art. 3, para. 1), VN Doc. CRC/C/GC/14.

VN-Kinderrechtencomité (2013), General Comment No. 16 on State obligations regarding the impact of the business sector on children’s rights, VN Doc. CRC/C/GC/16.

VN-Kinderrechtencomité (2021), General Comment No. 25 on children’s rights in relation to the digital environment, VN Doc. CRC/C/GC/25.

Als 's werelds grootste kinderrechtenorganisatie biedt UNICEF hulp bij acute nood en hulp op de lange termijn. UNICEF is de VN-kinderrechtenorganisatie, met een unieke opdracht vanuit de Verenigde Naties: alle kinderen geven waar ze recht op hebben. UNICEF werkt samen met regeringen en partners en lobbyt voor het waarborgen van kinderrechten. Dat doen we in Nederland en overal op de wereld. Samen maken we het verschil voor ieder kind. Voor nu én morgen.

De UNICEF-essayreeks, waar dit essay onderdeel van uitmaakt, is tot stand gekomen in samenwerking met de Universiteit Leiden en Kennisnet.

Universiteit
Leiden

Kennisnet

Op de hoogte blijven van de essays en de lancering van de essaybundel ga dan naar www.unicef.nl/digitale-leefomgeving-kinderen

unicef
voor ieder kind

UNICEF Nederland

Bezuidenhoutseweg 74
2594 AW Den Haag

088 444 9650
info@unicef.nl
www.unicef.nl